

Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Stengsel og barrierer

Obstacles and barriers

Lars Tore Dystvold

Totalt antall sider inkludert forsiden: 56

Molde, 30.05.2014

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/ dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none"> • ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands. • ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt. • ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt. • har alle referansene oppgitt i litteraturlisten. • ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Nils Bekkevold

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 30.05.2014

Antall ord: 11 164

Forord

*En felles verden forsvinner når den bare blir betraktet fra én synsvinkel;
den kan rett og slett bare eksistere i et mangfold av perspektiver*

Hannah Arendt

*Clearly there is more to inclusive education than opening doors and having the names of
young people with disabilities on the registers*

(Flynn 2005 I Sæthre 2008:190)

Jeg vil takke min veileder, Nils Bekkevold som har stått på, gitt meg oppmuntringer og gode tips i skriveprosessen. Videre vil jeg takke Norges Handikapforbund ved at de har fått meg engasjert på den måten rundt universell utforming. Takk til min familie og venner som har oppmuntret meg til å jobbe godt og strukturert i denne prosessen.

Det har vært en spennende og krevende oppgave for meg, jeg har et brennende engasjement i universell utforming privat og som vernepleier.

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg tatt for meg situasjonen til elever med funksjonsnedsettelse i skolen. Hvordan de skal få oppleve en inkluderende skolehverdag som øker deres livskvalitet.

Jeg viser til forskjellige rapporter, forskning og litteratur som viser elever med funksjonsnedsettelse i sin skolehverdag.

Å se forskjellig lovverk og sammenligne dette med rapporter og litteratur har gjort at jeg har fått et bedre bilde av dagens situasjon.

Dette gjør at jeg har funnet ut at det gjenstår mye arbeid som må utføres, men jeg ser at det blir gjort tiltak for en inkluderende skolehverdag for elever med funksjonsnedsettelse. For at dette skal bli gjennomført er det viktig med et godt tverrfaglig arbeid mot det politiske systemet. De ansatte i skolesystemet har et ansvar for at elevene skal oppleve en inkluderende skolehverdag og økt livskvalitet.

Innhold

1.0. Innledning	1
2.0. Problemstilling	3
2.1. Presentasjon av problemstilling	3
2.2. Avgrensning av problemstillingen	4
2.3. Definisjon av begreper i problemstilling	6
2.4. Forforståelse	7
2.4.1. Min forforståelse rundt temaet stengsel og barrierer	7
2.5. Aktuell debatt i dagens samfunn med vernepleier øyer	11
3.0. Metode	14
3.1. Generelt om litteraturstudie	14
3.2. Innsamling av litteratur	14
3.3. Utvelgelse: Kildekritikk. Inklusjons- og ekskluderingskriterier	15
3.4. Bruk av utvalgt litteratur	16
4.0. Teori	17
4.1. Syn på funksjonsnedsettelse	17
4.1.1. Universell utforming	18
4.2. Psykiske konsekvenser	19
4.3. Inkludering og livskvalitet	20
5.0. Funn: Dagens situasjon	23
5.1. Rapporter/forskning	23
5.2. Lovverk	26
6.0. Drøfting	29
6.1. Inkludering av elever med funksjonsnedsettelse i forhold til den universelle utformingen i skolen	29
6.2. Elever med funksjonsnedsettelses livskvalitet på bakgrunn av universell utforming	34
7.0. Avslutning	37
7.1. Oppsummering	37
7.2. Konklusjon	37
7.3. Etterord	39
8.0. Litteraturliste	40
9.0. Vedlegg	45

9.1. Vernepleiers helhetlige arbeidsmodell	45
9.2. Forholdet mellom alminnelige ”mainstream” produkter og brukerens evne til å gjøre bruk av disse, tekniske hjelpemidler og universell utforming	45
9.3 Faktorer som påvirker studiesituasjonen for funksjonshemmede studenter	47
9.4. GAP – modellen.....	48
9.5. Livskvalitetsbegrepet	49

1.0. Innledning

Bakgrunnen for at jeg valgte å skrive denne oppgaven er at det er et aktuelt tema innenfor dagens samfunn. Jeg har et engasjement rundt dette på grunn av egen funksjonsnedsettelse, og legger godt merke til hvordan den universelle utformingen er på ulike bygninger hvor funksjonshemmede ferdes. Spesielt på grunnskolen og til høyere utdanning har jeg sett at den universelle utformingen ikke har kommet langt nok. Det er fortsatt mange gamle skoler som er i bruk, som har muligheter til å bli universelt utformet.

Jeg er leder i en forening under Norges Handikapforbund (NHF). Arbeidet der har vekket min interesse og har gjort at jeg har engasjert meg og fått en bredere forståelse for dette. Innenfor NHF er det mange mennesker med forskjellige funksjonsnedsettelser som opplever det jeg vil kalle «usynlig mobbing» og diskriminering på kroppen hver dag. Norges Handikapforbund har funnet metoder som de bruker for å få et likestilt samfunn, for alle aldersgrupper. Loven om universell utforming er et eksempel på noe NHF har lagt ned mye arbeid på gjennom mange år for å få dette igjennom. Jeg har vært på kurs med mennesker som har forskjellige funksjonsnedsettelser og sett hvor viktig det er at for eksempel hoteller har vært universelt utformet, og det at mennesker med funksjonsnedsettelser har mulighet til å komme seg dit de vil, uten å spørre om hjelp. Når de for eksempel skal ta bussen tilbake, kan diskrimineringen og stigmatiseringen oppleves. Det er bra at bussene er universelt utformet, men det må også blant annet holdeplassene være, slik at de har mulighet til å komme seg inn selv.

Jeg synes at tittelen *stengsel og barrierer* viser hvordan elever med funksjonsnedsettelse kan oppleve skolehverdagen. For eksempel at elevene ikke har mulighet til å komme inn i skolebygningen på grunn av at inngangen ikke er universelt utformet i forhold til de kriteriene som står i lovverket. Skolen bruker nødløsninger som ikke er gode nok for elever med funksjonsnedsettelse. For eksempel små ramper hvor det ikke er gelender på siden, dette gjør at det er en risiko for eleven å kjøre opp på den.

Uttrykket *stengsel* handler om det de funksjonsnedsatte kan føle dette som mobbing. At de ikke har de samme rettigheter som mennesker som ikke har funksjonsnedsettelse. Barrierer ser jeg på som de utfordringene de må krysse for eksempel ved å komme inn på et tog.

Barrierene er laget av samfunnet, og jeg ser på dette som diskriminering. At elever ikke har mulighet til å komme seg inn i et skolebygg på egen hånd, er igjen et eksempel på «usynlig mobbing». De opplever en utestengelse på grunn av sin funksjonsnedsettelse. Alle disse stengselene og barrierene viser at det er en mangel på kunnskap, om hvor viktig det er med universell utforming i dagens samfunn. I forhold til lovverk og rapporter som har blitt utgitt. En ser hvor viktig det er, men intensjoner følges i alt for liten grad opp.

Jeg har vært på to skoler i løpet av mine fem praksis perioder i løpet av utdanningen. Dette har vekket min interesse i hvordan skolen behandler elever med særskilte behov med for eksempel hjelp av assistent. Som fremtidig vernepleier ser jeg at det er en arena, der vi kan bruke vår kompetanse. Innenfor kommunikasjon og relasjon er viktige faktorer å bruke for å endre samfunnets tenkning, slik at flere skoler får en universell utforming.

Det tverrfaglige samarbeidet rundt universell utforming er meget viktig. I det tverrfaglige arbeidet går dette ifra oppdragsgiver til arkitekt som tegner hvordan skolen skal være og videre til snekkere, helse- og omsorgsarbeidere, vernepleiere, lærere, assistenter og foreldregrupper. I tillegg skal det være brukermedvirkning, slik at de kan komme med sine synspunkter i utformingen av skolebygget. Dette er for at elever med funksjonsnedsettelse skal få en bedre hverdag og en skole som er tilrettelagt for sin funksjonsnedsettelse.

Bakgrunnen til dette er at de forskjellige yrkesgruppene og brukergruppene kan samarbeide mot et felles mål, og bruke de ressurser og erfaringer som de har.

Jeg tar med et sitat fra ei god venninne av meg som har funksjonsnedsettelse og sitter i rullestol.

Det er ikke jeg som er funksjonshemmet, det er samfunnet som gjør meg funksjonshemmet!
(Anonym).

2.0. Problemstilling

2.1. Presentasjon av problemstilling

Problemstillingen i denne oppgaven er:

Hvordan kan ansatte forebygge negative konsekvenser av manglende universell utforming, slik at elever med funksjonsnedsettelse skal oppleve en inkluderende skolehverdag og økt livskvalitet?

Denne problemstillingen skal fremme hvordan en vernepleier kan jobbe målrettet for å fjerne den «usynlige mobbingen». Ved å bruke sin kompetanse og kommunisere med andre ansatte på skolen, kan dette føre til at det blir et samarbeid innad mot et felles mål. Tverrfaglig samarbeid er meget viktig innenfor alle sektorer der en vernepleier jobber. *Med tverrfaglig samarbeid mener vi samarbeid mellom ulike faggrupper og profesjoner om en felles utfordring eller problem mot et felles mål* (Glavin og Erdal 2007:28).

Stortinget har bestemt rammene for opplæringen i skolen, med en felles læreplan, felles lovverk og felles timetall og standarder, men det opplæringstilbudet en skole gir, avhenger av mye mer enn det Stortinget vedtar (Tetzchner og Hesselberg m.fl.2008:403).

«Usynlig mobbing» på skolen kan være at det er en gammel skole som ikke har blitt modernisert. Mange skoler i dagens samfunn har ikke blitt universelt utformet etter norske lover. Bakgrunnen til dette er at fylkeskommuner og kommuner ikke har økonomi eller prioriterer å tilrettelegge skoler slik at elever kan gå på sin nærscole. Dette er lovfestet i § 8-1 i opplæringsloven: *Grunnskoleelevene har rett til å gå på den skolen som ligg nærast eller ved den skolen i nærmiljøet som dei soknar til* (Opplæringslova 2012).

Dette kan medføre psykiske og fysiske plager ved at eleven opplever stigmatisering og diskriminering ved ikke å ha de samme rammebetingelser for et trygt psykososialt miljø. Noe som kan gjøre at elever opplever diskriminering ved at de ikke kommer seg inn på skolen på grunn av den ikke er universelt utformet.

I diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 5 står det: *Diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt. Forbudet gjelder diskriminering på grunn av faktisk, antatt, tidligere eller fremtidig nedsatt funksjonsevne* (Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven 2008).

2.2. Avgrensning av problemstillingen

Problemstillingen omhandler elever med funksjonsnedsettelse i skolesystemet og hvordan de blir eller ikke blir inkludert igjennom at skolebygg er eller ikke er universelt utformet. Jeg vil se på om skolene i Norge er universelt utformet, i forhold til lovverk og rapporter. Hva med de skolene som er bygget før loven om universell utforming kom til verks, og hvordan de blir tilrettelagt for elever med funksjonsnedsettelse. Hvordan føler eleven det er å bli ekskludert gjennom å bli flyttet fra sin nærscole, venner og nærmiljø, på grunn av at nærskolen ikke er universelt utformet?

Inkluderingsideologien for elever med funksjonsnedsettelse startet for ca tjue år siden. Lundh, Hjelmbrække og Skogdal (2014) skriver at i 1994 vedtok 92 land Salamanca-erklæringen angående prinsippene om *Inclusive education* og *Education for all*. Denne erklæringen ses på som meget viktig for å presisere at alle elever kan lære. At alle har rettigheter til opplæring i et inkluderende skolemiljø, og at elever med funksjonsnedsettelser skal ha like muligheter for deltakelse, utvikling og personlig vekst som andre elever. Bakgrunnen for inkluderende opplæring er at skoler med et inkluderende perspektiv er effektivt for å skape inkluderende og åpne samfunn, samt for å bekjempe diskriminering (Lundh, Hjelmbrække og Skogdal 2014:41).

En inkluderende skolehverdag handler om at alle elever skal oppleve en inkluderende skole formet etter deres behov, der alle elever skal bli inkludert. *Idealet i norsk skole er en inkluderende skole for alle, der «alle» betyr alle, og ikke som norsk skolehistorie viser, nemlig at mange ble/blir ekskludert fra alle* (Johnsen 2000 i Lundh, Hjelmbrække og Skogdal 2014:41). Tjue år etter Salamanca-erklæringen ble vedtatt er den norske skolen fortsatt et stykke unna. Den universelle utformingen har kommet på dagsorden rundt skolebygg, men noen fylkeskommuner og kommuner velger å se vekk fra idealet rundt en inkluderende skole for alle. Hvorfor velger de å diskriminere elever med funksjonsnedsettelse? Hva er bakgrunnen til dette?

Når jeg skriver om tilrettelegging er det angående elever med funksjonsnedsettelse som trenger en skole som er universelt utformet og ansatte som har ansvaret for tilretteleggingen, for at gapet mellom samfunnets krav og individuelle forutsetninger ikke skal bli for stort. Dette er fra grunnskole til høyere utdanning. Se vedlegg 9.4. Jeg har avgrenset det til at det ikke skal være i undervisningssammenheng, men om skolen er universelt utformet. Jeg ser på inkludering og livskvalitet som viktige fokusområder å tenke over i det tverrfaglige samarbeidet rundt elever med funksjonsnedsettelse i skolesystemet. Som vernepleier ser jeg hvor viktig det er tette gapet gjennom et godt tverrfaglig arbeid for at eleven skal oppleve en inkluderende skolehverdag, der elevens behov blir ivaretatt på lik linje som andre elever.

For at et slikt samarbeid skal kunne gjennomføres, og for at ikke den ene kontaktlærer, spesialpedagog eller assistent skal måtte kjempe for å få gjennom krav og rettigheter til sin elev, må hele skolen være innstilt på å dele ansvar for elevene, holde inkluderingsfanen høyt og jobbe kontinuerlig for en inkluderende praksis (Rygvoid og Ogden 2008:204).

Elever som blir løftet opp og ned trapper på grunn av manglende universell utforming kan gjøre at de opplever en diskriminering. Dette kan gjøre at eleven opplever denne *annerledes* følelsen. Diskrimineringsbegrepet er et omfattende begrep som brukes innenfor flere faktorer. Det kan dreie seg om kjønnsdiskriminering, der kvinner føler at de ikke blir tilbudt de samme muligheter som menn. De eldre blir for eksempel diskriminert på sykehjem, der de må dele bad og rom med ukjente personer. Diskrimineringsbegrepet er mest kjent innenfor hvilken hudfarge eller religion en har. Utlendinger kan i møte med nordmenn føle at de blir diskriminert ved at de får blikk, og får kommentarer slengt etter seg. Dette viser mangfoldet av forskjellig forståelse rundt perspektivet diskriminering rundt dette begrepet, men faller utenfor.

Jeg har valgt å fokusere på universell utforming på skolebygg, og diskrimineringen som elever med funksjonsnedsettelse kan oppleve gjennom at det ikke er universelt utformet.

2.3. Definisjon av begreper i problemstilling

Universell utforming

Med universell utforming menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2013).

Funksjonsnedsettelse

Funksjonsnedsettelse og nedsatt funksjonsevne har samme betydning.

Nedsatt funksjonsevne omfatter fysiske, psykiske og kognitive funksjoner. Fysiske funksjoner er for eksempel bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon. Med nedsatt psykisk funksjonsevne menes sykdommer og tilstander som regnes som psykiske lidelser. Nedsatt kognitiv funksjonsevne innebærer redusert evne til mentale prosesser som hukommelse, språk, informasjonsbearbeidelse, problemløsning og ervervelse av kunnskap og erfaring.

Det må i hvert tilfelle gjøres en vurdering av om diskriminering har funnet sted på grunn av nedsatt funksjonsevne. Til grunn for vurderingen må en ta hensyn til den aktuelle funksjonsnedsettelsen (NOU 2009:14, kap. 12.6.2).

Inkluderende skolehverdag

Sæthre (2008) oversetter Skidmore (2004) sin definisjon på inkludering:

Inkludering kan beskrives som en prosess der skolen forsøker å møte alle elever som enkeltindivider ved å vurdere timeplanen, organiseringen og tiltakene.

Gjennom denne prosessen vil skolen bygge en kapasitet til å kunne møte alle de elever fra lokalsamfunnet som ønsker å gå på denne skolen. Ved at man handler på denne måten, reduseres behovet for å ekskludere elever (Sæthre 2008:63).

Livskvalitet

En persons livskvalitet er høy i den grad personens bevisst kognitive og affektive lidelser er positive og lav i den grad personens bevisst kognitive og affektive opplevelser er negative (Næss 2001:10).

2.4. Forforståelse

Vi forstår andre på bakgrunn av våre egne erfaringer, følelser og tanker, for eksempel på bakgrunn av den kulturen vi er en del av. Dette kaller vi for-forståelse, det vil si den forståelsen vi bringer med oss til møtet med andre mennesker (Røkenes og Hanssen 2006:12).

2.4.1. Min forforståelse rundt temaet stengsel og barrierer

Min kunnskap rundt temaet har gjort at jeg har et kritisk syn og vinkling fra starten. Med kritisk syn mener jeg at mine erfaringer, har gjort at jeg har lett etter teori som omhandler mitt blikk rundt temaet. I prosessen har jeg funnet litteratur, lovverk, forskning og rapporter, som har gjort at jeg synes at det har vært riktig med det synet jeg har. Det har åpnet mitt syn, slik at jeg ser helheten som kreves rundt temaet. Bakgrunnen til vinklingen rundt temaet er for å finne bakgrunn til forskjeller, slik at jeg forstår helheten bedre. Det er mye å sette seg inn i rundt temaet, og dette har gjort at jeg har brukt mye tid til å finne teori. Teori som belyser fra elevenes- og skolens synspunkt. Jeg har lett i mange forskjellige kilder, for et best mulig perspektiv som har gjort at jeg har fått et helhetlig bilde.

Jeg har selv opplevd hvordan det føles på kroppen, hvordan det er barrierer i samfunnet gjennom min funksjonsnedsettelse. At det ikke har vært god nok tilrettelegging og gjennom mine egenopplevelser og utdanning ser jeg viktigheten i å belyse dette temaet. Jeg har selv blitt mobbet og vet hvordan det føles på kroppen, både fysisk og psykisk. Samtidig har jeg flere venner som har en funksjonsnedsettelse og jeg har sett hvordan de sliter, der det er stengsel og barrierer fra samfunnets side. Dette er min forforståelse og bakgrunnen til at jeg velger å skrive om dette temaet.

Det at jeg bruker ordet mobbing høres ille ut, men det er for å få frem hvordan jeg vet at mange elever med funksjonsnedsettelse opplever dette. Ved at elever med funksjonsnedsettelse ikke kan komme inn på sin nærscole for eksempel. Ved dette forstår jeg at de opplever for eksempel segregering og stigmatisering ved at skolen ikke er tilrettelagt elevens behov eller tar tak i utfordringer som dukker opp.

På mange skoler følges ikke opplæringslovens § 9a-1 hvor det står: *Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring* (Opplæringslova 2012).

Med ordet mobbing tenker de fleste på det fysiske, ved at en for eksempel blir sparket eller slått eller ved verbale mobbingen, for eksempel der en får kommentarer slengt etter seg. Med «usynlig mobbing» mener jeg at mobbingen blir sett, men at det blir ikke satt i gang tiltak i forhold til et mangfoldig samfunn der alle skal bidra. De senere årene er det blitt forsket mye rundt mobbing. Det har kommet forskjellige rapporter om hvordan de skal håndtere og gjøre at det blir mindre mobbing. Det er flere landsdekkende programmer mot mobbing men den mest kjente er Olweus- og senere Zeroprogrammet. Dette er et systematisk arbeid mot mobbing i grunnskolen som startet i 2002.

I videregående opplæring ble det i 2004 startet en tiltakspakke «Bry deg» mot mobbing (Sandsleth 2006:82f).

Gjennom praksis på en grunnskole har jeg sett noe av arbeidet som har blitt satt i gang. For eksempel ved bruk av bra kort siden skolen er en PALS- skole. PALS står for positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling. *Den består av systematiske og effektive forebyggingstiltak som retter positiv oppmerksomhet mot alle skolens elever. Alle ansatte legger vekt på positiv involvering og oppmuntring, og de gir forutsigbare reaksjoner på negativ atferd* (Madslie 2014). Bra-kort blir gitt ved for eksempel at eleven er engasjert i timen og får et bra-kort. Dette gjør at eleven får en positiv forsterkning fra lærer gjennom dette. Klassen samler sammen kortene til slutt når de har et visst antall, og klassen får en felles belønning.

Med min egen erfaring, arbeidsbakgrunn og utdanning har jeg sett viktigheten i universell utforming, slik at alle har mulighet til å utføre det en har lyst til. Når jeg har vært rundt i forskjellige byer har jeg sett hvordan det er universelt utformet. Jeg har spurt meg selv om hva som er bakgrunnen for at det ikke har blitt universelt utformet. Som en aktør i et stort fellesskap er det viktig å kunne vise frem til lovverk slik at skolen skal bli klar over dette. For eksempel at skolen blir bygget etter dagens lovverk. Dette er en viktig rolle for alle ansatte i skolen med forskjellige fagbakgrunner, for at alle elever skal ha den muligheten til å velge den skolen en selv vil gå på.

Jeg har gjennom mitt arbeid i Norges Handikapforbund fått en bredere forståelse i hva de mener med diskriminering. Diskriminering er et ord slik jeg ser det som viser hvordan elever kan oppleve det ved å bli kjørt til en annen grunnskole, på grunn av at nærskolen ikke er universelt utformet. *Dagens utforming av bygninger skaper en tydelig diskriminering gjennom utestenging av deler av befolkningen, eller ved å lage spesialløsninger som skaper segregering* (Sosial- og helsedepartementet 2003:60).

Videre har jeg skrevet mailer til NHF og fått svar angående forskjellige handlingsplaner og tiltak som har blitt satt i gang for et universelt utformet samfunn. Jeg ser jeg at den universelle utformingen har kommet godt i gang og det har kommet forskjellige handlingsplaner for et universelt Norge i 2025.

Med min bakgrunn har jeg forstått hvor viktig det er å ha et inkluderende samfunn, der hvor alle kan bidra. Å ha skoler som er tilrettelagt er meget viktig for elevene. Jeg har personlig opplevd, og gjennom praksis sett hvor viktig skolen er som en sosial arena. Det er på skolen en lærer om forskjellige temaer og utdanne seg til det en ønsker. Det er dessverre vanskelig på mange skoler på grunn av at skolen har blitt bygget før det ble lovfestet at skolen skal være universelt utformet etter § 12-7-4 i plan- og bygningsloven: *Funksjons- og kvalitetskrav til bygninger, anlegg og utearealer, herunder krav for å sikre hensynet til helse, miljø, sikkerhet, universell utforming og barns særlige behov for leke- og uteoppholdsareal* (Plan- og bygningsloven 2008).

Etter kurs gjennom Norges Handikapforbund har jeg sett viktigheten i å være en aktør i hvordan en skal kunne påvirke politikere. Jeg ser på dette som et viktig ansvar for de ansatte på en skole, uavhengig av yrkesbakgrunn. For å kunne påvirke må en ta kontakt med politikere gjennom dialog, skrive leserinnlegg slik at de får høre din mening. Dette gjør at de blir mere bevisst og får bredere forståelse rundt hvor viktig det er med universell utforming og at elever med funksjonsnedsettelse opplever en inkluderende skolehverdag. *Inkludering forutsetter en anerkjennelse av at alle er forskjellige, og at den enkelte skal oppleve å bli sett, verdsatt og akseptert som den man er* (Lundh, Hjelmbrække og Skogdal 2014:84).

Jeg har observert gjennom media de siste årene at regjeringen har blitt mer konkrete på hvordan universell utforming skal utføres og har satt i gang handlingsplaner. Allikevel ser jeg at det er stor forskjell fra fylke til fylke, og kommune til kommune hvordan reglene til den universelle utformingen tolkes.

I lang tid har heller ikke skulen hatt omfattende tilsyn, oppfølging og kontroll av dei arbeidsmåtar skulen har nytta og dei resultat han har nådd. Det reflekterer måten norsk skule har vore styrt på. Dei viktigaste mekanismane har vore lover, forskrifter og planar.

Ein har hatt stor motstand mot å kontrollere om desse er gjennomførte, og korleis. Konsekvensen har vist seg svært tydeleg: at det er til dels svært stor avstand mellom ideal og realitet (Haug i Statens råd for funksjonshemmede 2007:6)

2.5. Aktuell debatt i dagens samfunn med vernepleier øyer

Dette temaet er meget aktuelt slik jeg ser det i dagens samfunn. Det har kommet flere artikler og rapporter om at elever med funksjonsnedsettelse faller ut fra skolen. Personlig reagerer jeg på dette, på grunn av at elever med funksjonsnedsettelse har de samme rettighetene.

Som fremtidig vernepleier ser jeg at det er viktig hvordan en skal kunne påvirke for eksempel fylkeskommuner. En samtale med ordfører, politikere, saksbehandlere eller innlegg i en avis kan gjøre at eleven får rettighetene han har krav på fra fylkeskommune eller kommune, når det gjelder universell utforming. Fra arbeidslivet der jeg jobbet innenfor psykiatrien har jeg opplevd at det er flere elever i dagen samfunn som sliter med psykiske problemer. Den *skjulte* diskrimineringen kan dermed gjøre at elever får psykiske problemer. *Elever med funksjonsnedsettelser møter få og for lave forventninger i skolen* (Sagen 2011 i Lundh, Hjelmbrekke og Skogdal 2014:191).

Gjennom arbeid- og praksis har jeg sett og opplevd hvor viktig det er med brukermedvirkning, ved at bruker har medbestemmelse i sitt eget liv. For eksempel hva slags aktivitet, mat, og klær han vil ha på seg. *En fagperson som er brukerorientert, ivaretar brukerperspektivet, det vil si brukerens opplevelse av situasjonen og brukerens egne valg* (Røkenes og Hanssen 2006:227).

Gjennom kurs med NHF har jeg lært hvor viktig det er å kommunisere og bringe budskap videre som enkeltperson og vernepleier. En samtale gjør at du har en kommunikasjon med for eksempel en politiker rundt dette, og han ser dine standpunkter og forstår viktigheten av universell utforming. Videre ser jeg hvor viktig det er å kunne bruke også det tverretatlige samarbeidet, slik at politikerne blir mer oppmerksom på dette.

Brukermedvirkning kan imidlertid også analyseres som en del av en dialogdemokratisk tradisjon. Den tilfører den politiske diskusjonen en helt annen kunnskap og et annet perspektiv enn det som tradisjonelt har ligget til grunn for politiske beslutninger. Når dialogen tilføres nye argumenter kan innsikten utvikles, og dermed økes mulighetene til å komme fram til et resultat som ivaretar flere hensyn (Markussen 1994:128).

Dette er et tema som trenger mer forståelse og bevissthet i samfunnet. Gjennom utdanningen har jeg lært og forstått at vernepleiere har en viktig rolle for elever med funksjonsnedsettelse. Jeg mener at de skal delta på lik linje og ha like muligheter som sine klassekamerater. Jeg ser fra mitt ståsted at det er en mangel på kunnskap på landsbasis angående universell utforming når det kommer til at skolebygg blir nedprioritert.

Filosofen Kjersti Fjørtoft hevder at den offentlige debatten om deltakelse ofte har handlet om fysisk tilgjengelighet til bygninger, og at det har vært mindre interesse for politisk deltakelse og samfunnsborgerskap (Fjørtoft 2010 i Lid 2013:91).

Både privat og i jobbsammenheng ser jeg hvor viktig det er å kunne kommunisere for å danne en relasjon, tilrettelegge for at eleven skal kunne oppleve en tilknytning til skolen ved at den er universelt utformet. Dette er viktige faktorer å tenke over som fremtidig vernepleier, og hvordan samhandle med elever med funksjonsnedsettelse for at de skal oppleve bedre livskvalitet ved tilrettelegging.

Vernepleierens kompetanse er unik i den forstand at de faglige innfallsvinklene har både en sosialfaglig og en helsefaglig forankring. Det vil si i korthet at vernepleieren ikke bare kan vurdere tjenestebehov med direkte utgangspunkt i brukeren (fysiske, somatiske, psykiske, sosiale og kognitive ressurser/behov), men også vil kunne identifisere og tilrettelegge eventuelle begrensede rammebetingelser i miljøet rundt brukeren (Fellesorganisasjonen 2002:5).

Gjennom praksis har jeg selv sett hvor viktig det er med et tverrfaglig samarbeid som fungerer godt. Dette gjør at viktig informasjon kommer frem, slik at en får diskutert det med sine kollegaer. Jeg mener at det er meget viktig med et godt tverrfaglig samarbeid mellom ansatte med forskjellig fagbakgrunner for å kunne komme helhetlig mot målet.

Tverrfaglighet er mer enn summen av de fagene som er representert i gruppen. Ved at alle representantene bidrar med sin fagkompetanse, vil dette utgjøre en tverrfaglig kompetanse som er mer enn summen av den enkeltes fagkompetanse. Det må være et mål for samarbeidet at gruppen kan utvikle seg fra flerfaglighet til tverrfaglighet (Glavin og Erdal 2007:78).

I denne prosessen kan en bruke vernepleiers helhetlige arbeidsmodell for å utforme tiltak. Denne modellen er å kartlegge, analysere, målvalg, tiltak og evaluering både på individuelt plan og på systemplan. Det vil si tilrettelegging på samfunnsplan. (Modellen er hentet fra vernepleiers fagplan. 2011 fra Høgskolen i Molde. Se vedlegg 9.1.).

GAP-modellen viser hvordan elever med funksjonsnedsettelse merker at samfunnets krav ikke strekker til i forhold til deres individuelle forutsetninger. Dette medfører at elever opplever at gapet mellom dem og samfunnet ikke minker men øker. Eksempel på dette kan være at en må på do, men ikke har mulighet til komme seg opp fra toalettet siden det ikke er gelender på siden. Til tross for at det er hjelpemidler fra samfunnets side, vil det medføre at eleven har utfordringer ved at ikke klarer det selvstendig. Ved at toalettet ikke er godt nok tilrettelagt. Gapet medfører en svekking av individets selvfølelse, og de kan dermed få tanker om at en er en byrde i samfunnet. Med GAP-modellen som utgangspunkt, kan ansatte i skolen minke gapet mellom personens forutsetninger og samfunnets krav, ved at toalettet blir bedre utformet for elever med funksjonsnedsettelse (Se vedlegg 9.4.).

Som enkeltmenneske er det også viktig å kunne bruke sin kunnskap og engasjement for at samfunnet skal bli universelt utformet. *Ved å bruke sin kunnskap i prosjekter og i tverrfaglig arbeid, kan fagpersoner innen helse- og rehabilitering bidra til å konkretisere gjennomføring av universell utforming ut fra en forståelse av menneskelig mangfold* (Lid 2013:93).

3.0. Metode

Vilhelm Aubert (1985) definerer metode slik:

En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder (Dalland 2010:83).

3.1. Generelt om litteraturstudie

En allmän litteraturstudie kan benämnas litteraturöversikt, litteraturgenomgång eller forskningsöversikt. I all forskning starter forskningsprocessen med en allmän litteraturstudie kan vara att göra en beskrivande bakgrund som motiverar att en empirisk studie görs eller att beskriva kunskapsläget inom ett visst område. I en allmän litteraturstudie beskrivs och analyseras valde studier, men sällan på ett systematisk sätt (Forsberg og Wengström 2008:29).

3.2. Innsamling av litteratur

For å finne relevant litteratur til tema og problemstilling har jeg brukt kvantitative søk i forskjellige søkekanaler for å finne litteratur, for eksempel Google. Når det gjelder disse kvantitative søkene har jeg fått mengder av forskjellig forslag. Videre har jeg brukt BIBSYS for å finne støttelitteratur rundt oppgaven. Jeg har brukt kvalitative søk hvor jeg har sett igjennom pensumlitteraturen i løpet av de tre årene jeg har vært student og sett om jeg kan finne relevant litteratur. Kvalitativ søk er at jeg har funnet en og en litteraturbok eller artikkel rundt temaet.

Søkeord som jeg har brukt er: universell utforming, mobbing, diskriminering på skolen mobbing på skolen, mobbing på skolen mot elever med funksjonsnedsettelse, selvoppfattelse, inkludering av elever med funksjonsnedsettelse, skole for alle, tilrettelegging av undervisning, funksjonsnedsettelse, forebyggende arbeid på skole, forutsigbar skolehverdag, universell skole og inkluderende skole.

Ved bruk har disse søkeordene jeg funnet gode forslag på forskjellig litteratur. Under mobbing har jeg funnet litteratur som: *Mobbet, det har vi ikke merket*, Eva Larsson (2001). *Mobbing. Forstå, bekjempe og forebygge*, Gudmund Sandsleth (2007).

Ved søk om inkludering og livskvalitet fant jeg: *Inkluderende praksis*, Lise Lundh, Herlaug Hjelmbrække og Signhild Skogdal (2014). *Læring og livskvalitet*, Joronn Sæthre (2008). *Tilpasset og inkluderende opplæring i en skole for alle*, Torill Rønsen Ekeberg og Jorun Buli Homberg (2007).

Rundt søk på universell utforming fant jeg *Universell utforming*, Inger Marie Lid (2013). BrageHIM har jeg brukt for å se på tidligere bacheloroppgaver for å se hvordan de har lagt opp oppgaven. Dette har hjulpet meg med å se sammenhenger og at det er en rød tråd igjennom oppgaven.

3.3. Utvelgelse: Kildekritikk. Inklusjons- og ekskluderingskriterier

Kildekritikken skal vise at du er i stand til å forholde deg kritisk til det kildematerialet du bruker i oppgaven, og hvilke kriterier du har benyttet under utvelgelsen (Dalland 2010:66).

Jeg har brukt litteratur som beskriver norske forhold. Bakgrunnen til at jeg velger norsk litteratur, forskning- og rapporter er i bakgrunn ved at jeg skal skrive rundt stengsel og barrierer i det norske samfunnet. Å se hvordan de har utført sitt arbeid de siste ti årene og bakgrunnen for at de valgte å lovfeste universell utforming på skolebygg.

3.4. Bruk av utvalgt litteratur

Aadland (2004) sier at litteraturen som en finner er tekster og disse tolkes innsiktsfullt og kreativt. I den kvalitative undersøkelsen burde eleven være fleksibel, åpen og nysgjerrig for å bruke forfatterens fortolkninger så godt som mulig (Aadland 2004:209).

I denne oppgaven har jeg valgt norsk litteratur som viser hvordan elever med funksjonsnedsettelse kan oppleve sin skolehverdag ved dårlig tilrettelegging. Jeg har lest i mange forskjellige bøker og i etterkant valgt den litteraturen som jeg mener er mest relevant. Jeg har brukt bøker som gjør at jeg får et bedre perspektiv fra forskjellige rapporter som har blitt skrevet. Jeg har fått et godt bilde av hvordan skolen styres, og hvordan det er viktig å gå frem for at en skal bli hørt.

Jeg har satt lovverk opp imot rapporter og teori. Videre har jeg trukket fram de viktigste intensjonene i lovene og sett på dagens situasjon. Dette har jeg satt opp imot konsekvensene for elever med funksjonsnedsettelse i forhold til inkludering og livskvalitet.

4.0. Teori

Her har jeg funnet teori om funksjonsnedsettelse, universell utforming og livskvalitet. Sentralt i begrepet livskvalitet er psykisk velvære. Jeg har allikevel valgt å skille psykiske konsekvenser ut som eget kapittel.

4.1. Syn på funksjonsnedsettelse

Funksjonsnedsettelse kan ses på som et individ problem eller det kan settes inn et samfunnsperspektiv. GAP modellen viser de individuelle ferdighetene satt opp mot samfunnets krav. Gapet som blir mellom de individuelle ferdighetene og samfunnets krav er der funksjonsnedsettelsen blir synlig, og danner forskjellen mellom elever som er funksjonsfriske og har funksjonsnedsettelse. Dette vil si hva som er det enkelt individets ferdigheter. Disse ferdighetene skal en styrke, slik at eleven opplever mestring. På den andre siden er samfunnets krav. Samfunnet er ikke tilrettelagt for mennesker med funksjonsnedsettelse på mange områder. Samfunnets krav er det som skal endres slik at det blir tilrettelagt for alle sammen (Fellesorganisasjonen 2008:10). For å minke gapet kan vi forbedre de individuelle ferdighetene eller tilrettelegge omgivelsene. Se vedlegg 9.4.

Det er ingen selvfølge at personer med funksjonsnedsettelse er funksjonshemmet. Funksjonshemming oppstår når det foreligger et gap mellom individets forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon. Det skilles mellom to forskjellige perspektiver på funksjonshemming: I det medisinske perspektivet sees funksjonshemming som en konsekvens av for eksempel sykdom eller biologisk avvik som gjør at for eksempel en person ikke kan se. Det sosiale perspektivet derimot tar utgangspunkt i at funksjonshemming er et problem i de sosiale omgivelsene (Kunnskapssenteret 2012:19).

Funksjonshemming er noe mer enn den konkrete fysiske eller kognitive funksjonsnedsettelsen. Funksjonshemmingen oppstår i individets møte med samfunnet. En som sitter i rullestol vil ikke være funksjonshemmet om bygningene han ferdes i er tilrettelagt med ramper, brede dører og store nok toalett. Hvis de fysiske forholdene er tilrettelagt for rullestoler, såkalt universell utforming, vil personen kunne fungere på lik linje med andre.

I Skandinavia preges forståelsen av funksjonshemming dessuten av velferdsstatens ordninger, enkeltmennesker får noen rettigheter som følge av diagnose (Lid 2013:22)

Med funksjonshemmingspolitikk sikter vi til helheten av rettslige og politiske virkemidler med tilsiktede og utilsiktede følger for levekår, muligheter for deltakelse, selvstendig liv og menneskelig verdighet for personer med funksjonsnedsettelse (Tøssebro 2009:23f)

Funksjonsnedsettelse betraktes ikke som et iboende trekk ved en person og som en del av vedkommendes identitet (Kassah og Kassah 2009:130).

4.1.1. Universell utforming

Universell utforming kan ses som en konsekvens av denne vektleggingen av rettigheter, fordi målsettingen er å styrke enkeltmenneskers rett til samfunnsdeltakelse (Lid 2013:22).

Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming (Norges Handikapforbund 2011:2).

Skolebyggene er blant samfunnets viktigste arenaer. Barn og unges oppvekst-vilkår og mulighet for god utdanning og et godt liv, er avhengig av en grunnskole som ikke stenger barn ute fra å kunne gå på nærskolen sammen med kamerater fra nabolaget og heller ikke segregerer grupper av barn i denne viktige fase av livet (Norges Handikapforbund 2014:10).

Denne modellen fra Rudolp Brynn (2013) forklarer hvor viktig det er med en universell arbeidsplattform, der alle arbeidstakere har mulighet til å arbeide. Modellen viser forholdet mellom vanlige produkter og brukerens evne til å gjøre bruk av disse, tekniske hjelpemidler og universell utforming forklarer dette på en god måte. Eksempel på dette kan være at det ikke er heis i skolebygningen og eleven har ingen mulighet til å komme seg opp til klasserommet. Se vedlegg 9.2. (Brynn 2013).

Skolebygningene drives og eies av fylker, kommuner og staten. Kunnskapsdepartementet har ansvaret for skolesektoren og har ansvaret for at skolebygg er tilrettelagt med universell utforming (Barne og likestillingsdepartementet 2009:14).

Regjeringens visjon om at Norge skal være universelt utformet innen 2025 kan oppnås gjennom ulike virkemidler som tilpasses sektor og oppgave. Det brukes tidsfaste mål (Barne- og likestillingsdepartementet 2009:7).

4.2. Psykiske konsekvenser

Ett første skritt for å drive målrettet arbeid for å forebygge psykiske vansker og lidelser hos elever er at skolen får et mer bevisst forhold til begrepet psykisk helse (Berg 2005:52).

Selv om medelever og andre utvilsomt vil være positivt innstilt til å hjelpe er det ikke tilfredsstillende for noen å måtte være avhengig av omgivelsene på områder der det ved relativt små endringer kan legges opp til at eleven kan greie på egen hånd (Rønsen Ekeberg og Buli Holmberg 2007:128).

Selvtillit er noe vi får gjennom å utvikle ferdigheter og bli møtt med ros og beundring for det vi gjør. Selvfølelse er noe vi utvikler ved å bli sett, forstått og anerkjent empatisk av viktige andre over tid (Røkenes og Hanssen 2006:160).

Det er ikke noe som forsvinner av å bli oversett og ignorert – verken funksjonshemmingen, det å være annerledes eller problemer med ensomhet. Det fører bare til at personen blir alene med problemet og med opplevelsen av at ingen skjønner (Bergh og Frostad Fasting 2001:96).

Bergh og Frostad Fasting (2001) viser til undersøkelser der det er høyere forekomst psykiske og psykiske vansker blant mennesker med funksjonsnedsettelse enn i resten av befolkningen (Bergh og Frostad Fasting 2001:159).

Det at psykiske vansker i høy grad er tabubelagt i samfunnet, påvirker selvsagt også den enkelte person som sliter med psykiske plager. Dette innebærer at vi lett kan bygge indre barrierer om hvordan vi har det, og at vi unnlater å søke profesjonell hjelp selv om vi trenger det (Bergh og Frostad Fasting 2001:159).

4.3. Inkludering og livskvalitet

Ut fra foreliggende kunnskap om effekt av tiltak for å lette livsoverganger for unge med funksjonsnedsettelse, konkluderer vi derfor med at det trengs en systematisk oversikt av høy kvalitet for å undersøke hvilke tiltak som virker for hvilke grupper og under hvilke betingelser (Kunnskapssenteret 2012:5).

Et inkluderende klassemiljø oppstår ikke i et vakuum, men i et samspill hvor deltakerne må lære av hverandre (Lundh mfl. 2014:131f)

En inkluderende skole som har rommelighet for alle med tilhørighet, likeverd og medansvar, har vært og er en visjon i vår utdanningspolitikk. At den er individuelt tilpassede opplæringen skal foregå i en inkluderende kontekst som gir læring og vekst, er en utfordrende oppgave for læreren i rollen som tilrettelegger (Rønsen Ekeberg og Buli Holmberg 2007:50).

Når personer med funksjonsnedsettelse får muligheten til å ta en ordinær tilpasset utdanning etter videregående skole, gir det dem en mulig vei inn i et yrkesliv som ellers er stengt hvis du ikke har høyere utdanning. Mer tilgang til utdanning øker sjansen for at flere kan få en jobb der de får bruke og utvikle sine interesser og sitt talent (Lundh mfl. 2014:192).

Å være til nytte, og få og ta ansvar og utfolde omsorg for og kjærighet til andre mennesker gir rik næring til følelsen av egenverd, og er derved et viktig bidrag til å kjenne seg kompetent (Berg 2005:39).

Samfunnsmoral og solidaritet kan være avgjørende for borgernes livskvalitet. Samfunnets organisering og utvikling er vesentlig for livskvaliteten, fordi det har konsekvenser for den enkelte borgers livskvalitet (Næss 2001:12).

Goffman (1963) bruker stigmatisering for å forstå sosiale reaksjoner. Stigmatisering ved funksjonsnedsettelse og sosiale problemer (ifølge Becker) får konsekvenser for deltakelse i det sosiale liv og selvoppfattelsen. Ofte vil denne personen se på seg selv om avvikende på grunn av at andre synes at det er annerledes og kan være skremmende. Stigmatiseringen gjør at han diskrimineres og ekskluderes fra sosiale sammenhenger, for eksempel i skole og arbeid ved at det ikke er tilrettelagt hans behov (Brodtkorb og Rugkåsa 2009:106f).

I tillegg til de kroppslige, diagnostiske kjennetegnene, må forståelsen inkludere den opplevelsen av sykdommen som personen er alene om å kjenne (Bergh og Frostad Fasting 2001:166).

Et samfunn som inkluderer funksjonshemmede i fellesskapet både fysisk og sosialt er godt nok for alle. For å få til dette må vi fremme solidaritet og samhold, samtidig som vi må ta i bruk ny teknologi og andre løsninger som er til hjelp for funksjonshemmede (Braadland (1997) i Lund mfl 2014:113).

Gjørund og Huse (2000) viser til at det legges vekt på hva som skiller elevene med funksjonsnedsettelse fra de andre og på det som er felles for individene som har denne funksjonsnedsettelsen. Det er viktig å tenke på funksjonsnedsettelsen er en side av en person og denne personen kan ha mange andre gode kvaliteter som medmenneske (Gjørund og Huseby 2000:16).

Klasserommet ikke bare er en sosial kontekst der studenter lærer skolefaglige emner. Det er en sosial kontekst der studenter også lærer sosiale emner, om hva som er passende handlinger i ulike kontekster, om en selv som lærende person og ens person i statushierarki (Ohna mfl (2003) i Lundh mfl (2014:48).

For et barn som er født med sitt handikap, er det å oppleve seg selv som annerledes, og forstå omfanget av det, noe som kommer gradvis (Bergh og Frostad Fasting 2001:95).

Disse sitatene viser at det har innvirkning på elevens livskvalitet, selvtillit og selvfølelse.

Askheim (2003) skriver at livskvalitet er vanskelig å definere, men at det er enighet om at objektive faktorer påvirker og gir forutsetning for livskvaliteten. Henriksen (1992) viser til at levekår som mellommenneskelige relasjoner og indre tilstand når han viser til modellen livskvalitetsbegrepet. Se vedlegg 9.5 (Askheim 2003:72f).

Å være inkludert er å høre til – å være en del av fellesskapet. I en klasse er det medelevene som inkluderer andre elever. De voksne påvirker inkludering med sine holdninger og handlinger. De må gi medelevene ansvar og forvente at de tar det (Lundh mfl. 2014:120).

5.0. Funn: Dagens situasjon

5.1. *Rapporter/forskning*

Jeg har funnet frem forskjellig forskning og rapporter som viser hvordan forskjellen mellom idealet og virkeligheten rundt universell utforming.

Personer med funksjonsnedsettelse er ikke en homogen gruppe. For mange kan problemene vel så mye dreie seg om barrierene som samfunnet setter, som selve funksjonsnedsettelsen (NOU 2008:3 kap 19.3.).

Hovedproblemet er at hensynet til at alle skal delta og ha like muligheter sjelden kommer inn som et viktig premiss i planleggingen, beslutningsprosessen eller i den konkrete utformingen av tiltak. Utvalget mener dette er den viktigste årsaken til at vi ikke i særlig grad har kommet nærmere det overordnede målet om full deltakelse og likestilling (NOU 2001:22, kap. 1.4.).

I en slik rapportering bør de funksjonshemmedes representanter høres.

Fra en funksjonshemmedes synsvinkel er tilgjengelighet en viktig del av studiekvaliteten (NOU 2008:3 kap. 19.3.).

Forskning viser at lærings- og forståelsesvanskene hos mennesker med utviklingshemning medfører så få mestringsopplevelser at disse elevene prøver å unngå situasjoner hvor de må yte noe, også oppgaver som de ville ha mestret (Wishart 2002 i Rygvold og Ogden 2008:182). Dette viser at elever med funksjonsnedsettelse trenger individuell tilrettelegging ut ifra sitt behov for å mestre oppgaver og ikke unngå oppgaver som de mestrer.

Jeg har prøvd å finne ut hvor mange elever med funksjonsnedsettelse det er, men dette er ikke mulig å finne ut på grunn av personvernet.

Det finnes ingen offisiell statistikk over antall funksjonshemmede studenter i høyere utdanning. Utdanningsinstitusjonene har på grunn av personvernbestemmelser ikke anledning til å registrere hvilke studenter som er funksjonshemmet, men Studenter med funksjonsnedsettelse antas å utgjøre ca. 10–15 % på landsbasis. Dette er studenter med funksjonsnedsettelse relatert til syn, hørsel, bevegelses- og skrivevansker (NOU 2008:3 kap. 19.1.).

Fra kommunal- og regionaldepartementet (2008) har jeg hentet figuren *Faktorer som påvirker studiesituasjonen for funksjonshemmede studenter* fra Statusrapport 2007 fra Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne. Denne figuren viser på en god måte hvilke utfordringer elever med funksjonsnedsettelse møter som student og er viktig å ha oversikt over som ansatt i en skole. Se vedlegg 9.3. (Kommunal- og regionaldepartementet 2008:17).

Forskningsrapporten viser at hvordan tendensene er i forhold til universell utforming på grunnskoler landsbasis. I Norges Handikapforbund forskningsrapport (2014) var det 916 av totalt 2572 grunnskoler på landsbasis som leverte svar om hvordan deres skole var universelt utformet. Av disse 916 skolene var det 784 som svarte komplett, det vil si 132 skoler som ikke svarte på alle spørsmålene. NHF brukte en skala fra 0 til 7 hvordan skolen var tilrettelagt. Kriteriene var hvordan skolens uteområde, inngangspartier, toalettforhold, ankomst fra buss og skolens forskjellige rom. Hvis skalaen var under 5,6 ser NHF grunnlag til å si at skolen har mangler for at alle elever skal kunne komme inn. Av disse 784 skolene var det 3 grunnskoler som fikk 7 på skalaen. 181 av disse skolene fikk minst 5,6 på skalaen. Dette vil si at de er rimelig bra tilrettelagt på bevegelsesdelen. Det betyr at 184 skoler av 784 grunnskoler, det vil si 23,5 % er godt nok tilrettelagt for funksjonshemmede barn i grunnskolen. (Norges Handikapforbund 2014).

Kort oppsummert, viser denne rapporten at utfordringene relatert til gjennomføring av videregående skole i mange tilfeller er knyttet til de unges nedsatte funksjonsevne. Den manglende tilretteleggingen i skoleløpet utgjør en funksjonshemmende barriere for at disse elevene skal kunne gjennomføre videregående skole på like vilkår som andre elever. Dette betyr at det ikke per dags dato er reell likestilling mellom elever med og elever uten funksjonsnedsettelse. Førstnevnte synes heller ikke å motta et likeverdig skoletilbud, noe som kan karakteriseres som en funksjonshemmende barriere, og i verste fall diskriminering. Det er derfor viktig at både fylkeskommunene med ansvaret for videregående opplæring og nasjonale myndigheter iverksetter tiltak for å bedre disse forholdene (Likestillingscenteret 2014:88).

5.2. Lovverk

Jeg har funnet forskjellige lover som viser hvilke rettigheter elever med funksjonsnedsettelse har. Først tar jeg for meg lover i forhold til fylkeskommune og skolen.

§ 17. Rett til individuell tilrettelegging i skole- og utdanningsinstitusjoner

Elever og studenter med nedsatt funksjonsevne ved skole- og utdanningsinstitusjoner har rett til egnet individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og eksamen for å sikre likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter (Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven 2008).

§ 8-2. Organisering av elevane i klassar eller basisgrupper

I opplæringa skal elevane delast i klassar eller basisgrupper som skal vareta deira behov for sosialt tilhør. For delar av opplæringa kan elevane delast i andre grupper etter behov. Til vanleg skal organiseringa ikkje skje etter fagleg nivå, kjønn eller etnisk tilhør. Klassane, basisgruppene og gruppene må ikkje vere større enn det som er pedagogisk og tryggleiksmessig forsvarleg.

Klassen eller basisgruppa skal ha ein eller fleire lærarar (kontaktlærarar) som har særleg ansvar for dei praktiske, administrative og sosialpedagogiske gjeremåla som gjeld klassen eller basisgruppa og dei elevane som er der, mellom anna kontakten med heimen

(Opplæringslova 2012).

Retten til å gå på nærscole. Grunnskole elever har rett til å gå på den skolen som ligger nærmest bostedet, jfr. Opplæringsloven § 8-1.

§ 9a-2. Det fysiske miljøet

Skolane skal planleggjast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at det blir teke omsyn til tryggleiken, helsa, trivselen og læringa til elevane.

Det fysiske miljøet i skolen skal vere i samsvar med dei faglege normene som fagmyndigheitene til kvar tid anbefaler. Alle elevar har rett til ein arbeidsplass som er tilpassa behova deira. Skolen skal innreiast slik at det blir teke omsyn til dei elevane ved skolen som har funksjonshemmingar.

Dersom ein elev eller forelder, eller eit av råda eller utvala ved skolen der desse er representerte, ber om tiltak for å rette på fysiske miljøtilhøve, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak (Opplæringslova 2012).

§ 4-3-2. Læringsmiljø.

Styret har ansvar for at læringsmiljøet på institusjonen, herunder det fysiske og psykiske arbeidsmiljø, er fullt forsvarlig ut fra en samlet vurdering av hensynet til studentenes helse, sikkerhet og velferd. I utformingen av det fysiske arbeidsmiljøet skal det, så langt det er mulig og rimelig, sørges for

- g) at lokaler, adkomstveier, sanitæranlegg og tekniske innretninger er utformet på en slik måte at funksjonshemmede kan studere ved institusjonen*
- i) at læringsmiljøet er utformet etter prinsippet om universell utforming (Lov om universiteter og høyskoler 2005).*

Disse lovene viser hvilke krav fylkeskommunen har ovenfor elever med funksjonsnedsettelse ved at skolen har plikt til å lage skoler med universell utforming.

§ 8. Forbud mot trakassering

Trakassering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt. Med trakassering menes handlinger, unnlatelser eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende

(Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven 2008).

§ 12. Brudd på plikten til universell utforming eller individuell tilrettelegging

Brudd på plikten til universell utforming etter § 13 eller plikten til individuell tilrettelegging i §§ 16, 17 og 26 regnes som diskriminering.

Diskriminering som skyldes mangelfull fysisk tilrettelegging er uttømmende regulert i §§ 13 til 17 og § 26 for de rettssubjekter og på de områder disse bestemmelsene gjelder (Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven 2008).

Som elev med funksjonsnedsettelse skal du ha mulighet og rettigheter til å komme med dine innspill.

§ 5-1. Medvirkning

Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private. Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte (Plan- og bygningsloven 2008).

6.0. Drøfting

I denne oppgavedelen har jeg drøftet de teoretiske funn opp mot problemstillingen:
Hvordan kan ansatte forebygge negative konsekvenser av manglende universell utforming slik at elever med funksjonsnedsettelse skal oppleve en inkluderende skolehverdag og økt livskvalitet.

6.1. Inkludering av elever med funksjonsnedsettelse i forhold til den universelle utformingen i skolen

Inkludering kan ses fra mange sider i dagens samfunn, blant annet fra inkludering av innvandrere til inkludering av mennesker med funksjonsnedsettelse. Ohna m. fl. (2003) sier:

Skal en lykkes med inkluderende opplæring, må en anerkjenne at inkludering først og fremst handler om hvordan skoler møter alle elever som unike individer med ulike opplæringsmessige behov. Forståelse for elevenes mangfold og forskjellighet gir bedre grunnlag for inkludering av alle elever (Lundh m.fl. 2014:44).

Universell utforming så dagens lys for et inkluderende samfunn igjennom *Universell utforming: planlegging og design for alle* som ble utgitt i 1997 av Statens råd for funksjonshemmede. Uttrykket kom fra det amerikanske uttrykket *universal design*. Bakgrunnen for universell utforming er å oppnå tilgjengelighet som ivaretar alle mennesker som likeverdige. Å fjerne og redusere barrierer er meget viktig for å forstå hva universell utforming er (Lid 2013:17f).

Dette er idealet bak universell utforming, men hvor langt har regjeringen kommet i sin visjon om et universelt utformet samfunn innen 2025 kommet?

Siden 1997 har det kommet flere lover rundt dette. Diskriminering- og tilgjengelighetslovens (2008) § 8, § 12 og § 17 er klare på at det skal være en individuell tilrettelegging for elever med funksjonsnedsettelse. Rundt samme tider kom det i 2008 plan- og bygningsloven § 12-7-4 at nybyggede skoler skal være universelt utformet. Hva med de gamle skolene som ble bygget før det ble tatt hensyn til universell utforming?

I teoridelen viser jeg til NOU 2008:3 kap. 19.3, at personer med funksjonsnedsettelse ikke er en homogen gruppe. Dette viser et tydelig gap mellom samfunnets krav og elever med funksjonsnedsettelses forutsetninger. GAP modellen viser på en god og tydelig måte hvordan de blir diskriminert ved at de ikke har de samme forutsetningene fordi skolen ikke er tilrettelagt etter deres behov, men de andre elevenes behov. Se vedlegg 9.3. Norges Handikapforbund (2014) viser til under punkt 4.1.1. at skolebygninger er blant samfunnets viktigste arenaer. Hva gjør at det tar så lang tid å forstå viktigheten rundt universell utforming og elever med funksjonsnedsettelses livskvalitet og fremtid gjennom skolegang?

Mange grunnskoler, videregående skoler og universitet- og høyskoler ble bygget før lovverket tredde i kraft. Barne og likestillingsdepartementet (2009) viser til hvem skolebygningene drives og eies av. Jeg velger å kalle denne modellen skolepyramiden. Det er regjeringen og stortinget som vedtar lover, og hvordan de skal brukes. Det er staten som er ansvarlig, for universitet- og høyskoler. Mange høyskoler og universitet har universell utforming, er derfor tilrettelagt for elever med funksjonsnedsettelse. På videregående skoler er det fylkeskommunene som har ansvaret for den universelle utformingen. Det er færre videregående skoler som er universelt utformet. Kommunene har ansvaret for at grunnskoler er tilrettelagt og at lovverket følges. Denne pyramiden viser hvem som får mest penger fra regjeringen og hvem som får mindre. Staten har mest og sender midler nedover til fylkeskommunene for å tilrettelegge videregående skoler til å bli universelt utformet. Kommunene har større problemer med å følge lovverket, ved at de ikke har like god økonomi som fylkeskommune og stat har. I § 12 i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven står det at brudd på plikten til universell utforming er diskriminering. Er dette bakgrunnen til at fylkeskommuner og kommuner har dårlige betingelser for å utføre universell utforming?

Det er liten tvil om at funksjonshemmede er en diskriminert gruppe i dagens samfunn, men dette er en diskriminering som vekker liten forargelse. Det at funksjonshemmede utestenges gjennom holdninger og hindringer i samfunnet møter liten protest (Knøsen og Krokan 2003:282). Knøsen og Krokan beskriver det på denne måten at elever med funksjonsnedsettelse blir diskriminert, men hvordan har det blitt de siste årene?

NOU 2008:3 kap. 19.1. viser til under punkt 5.1. at det er vanskelig å finne et konkret tall på hvor mange elever som har en funksjonsnedsettelse på grunn av taushetsplikt. Det antas å være på mellom 10 – 15 %. Ifra Kommunal- og regionaldepartementets (2008) figur viser at elever med funksjonsnedsettelses behov. Disse åtte behovene er tilrettelagt eksamen, fysisk tilgjengelighet, transport, tilrettelagt bolig, assistenter, alternativ litteratur, finansiering og hjelpemidler. Se vedlegg 9.3. I mine øyer utmerker fysisk tilgjengelighet som er viktig å tenke over når det gjelder elever som har funksjonsnedsettelse. I dette tilfellet rundt universell utforming er fysisk tilgjengelighet det som viser hvor viktig dette er for at elever med funksjonsnedsettelse og at de har de samme mulighetene til å komme rundt på skolen som sine medelever. Opplæringsloven § 8-2 viser til organisering av elever i klasser eller basisgrupper skal ivareta deres behov for sosialt behov, mens § 8-1 om retten til å gå på sin nærscole. Når jeg leser dette ser jeg på dette som inkludering.

Lundh mfl (2014:120) viser til punkt 4.3. at hvor viktig det er å være inkludert for å høre til og være en del av fellesskapet. Norges Handikapforbund (2014) viser (se punkt 4.1.1.) hvor viktig det er for alle elever å gå på sin nærscole i grunnskolen, gå på skoler der de kan utvikle sitt potensiale slik at de kan velge videregående skole og dermed høyere utdanning de skal ta. Dette medfører at elever med funksjonsnedsettelse får tilretteleggingen de trenger, ved at skolen er universelt utformet og tilrettelagt for elevens behov og livskvaliteten øker. Fra likestillingscenteret sin rapport nr 1/2014 konkluderer de med at utfordringene som er relatert til gjennomføring av videregående skoler knyttet til elevens funksjonsnedsettelse. De mangler tilrettelegging og dette gjør at elever med funksjonsnedsettelse opplever en barriere for å gjennomføre videregående skole for å kunne gjennomføre den videregående skole på lik linje som sine medelever. Det betyr at det pr dags dato ikke er reell likestilling mellom elever med og elever uten funksjonsnedsettelse. Elever med funksjonsnedsettelse mottar heller ikke et likeverdig skoletilbud, som kan ses på som en barriere, og i verste fall diskriminering (Likestillingscenteret 2014). Viktigheten rundt et samfunn for alle, der alle kommer inn med sin funksjonsnedsettelse, uavhengig om en er blind eller sitter i rullestol. At hver enkel elev får den oppfølgingen og tiltak blir gjennomført, slik at det er en skole som er inkludert for alle. Hva er bakgrunnen til at elever med funksjonsnedsettelse blir flyttet fra sine venner og må gå på nærmeste skole som er universelt utformet?

Det er lovfestet rundt elevens fysiske miljø i opplæringsloven § 9a-2. Jeg har ikke funnet noen forskningsrapport rundt videregående skoler. Fra Norges Handikapforbunds forskningsrapport (2014) viser hvordan utviklingen er blant norske grunnskoler når det gjelder universell utforming. Denne undersøkelsen fra NHF ble sendt ut til 2584 skoler. Av disse var det 916 skoler, det vil si 33,45 % av alle grunnskoler som leverte svar. Det vil si at 1668 grunnskoler valgte å ikke svare. Det er en prosentandel på 66,5 %.

Av disse 916 var det 784 grunnskoler som leverte fullstendig svar. Det er en svarprosent på 30,34 %. Av 784 var det 184 skoler er godt nok tilrettelagt. Dette vil si at det er 23,46 % av de grunnskolene som svarte er godt nok tilrettelagt.

Hvordan kan det være at 76,53 % av de grunnskolene som svarte ikke er tilstrekkelig tilrettelagt for elever med funksjonsnedsettelse? Hva er grunnen til dette?

Ønsket ikke skoleledelsen å bruke tid på denne undersøkelsen? Eller kan det være at skolen velger å ikke svare, for å ikke offentliggjøre at de ikke innfrir bestemmelsene rundt universell utforming? Å tilrettelegge eldre skoler for å få universell utforming vil i mange tilfeller ikke koste mye penger, likevel blir det utsatt. Dette viser den «usynlige mobbingen» fra et samfunnsperspektiv mot mennesker med funksjonsnedsettelse.

Hvordan er dette i forhold til regjeringens visjon for et universelt utformet samfunn innen 2025?

I teoridelen under 4.1. viser Lid (2013) til forståelsen av funksjonsnedsettelsen er fra velferdsstatens ordninger, slik at de har mulighet til å få noen rettigheter på grunn av diagnosen. Dette viser viktigheten i at de ansatte i skolesystemet er bevisste på utfordringene og arbeider tverrfaglig for å forebygge de negative konsekvensene av manglende universell utforming. Å ha møter hvor de ansatte diskuterer med hverandre for å finne frem til hvordan elever med funksjonsnedsettelse skal få en likeverdig skolehverdag som sine medelever.

Det at det er manglende universell utforming, hvor kommer dette fra? Som ansatt og medelev har du et ansvar og en forståelse rundt hvordan eleven med funksjonsnedsettelse opplever skolehverdagen. At de ansatte ser at de er forbilder for elevene og ser at deres fokus rundt universell utforming smitter over på dem. At fagområdene er bevisste på utfordringene som er rundt universell utforming og rundt hvert enkelt individ. Det er en helhet i dette ved at medeleven ser at eleven med funksjonsnedsettelse blir diskriminert igjennom manglende universell utforming.

Eksempel på dette kan være at eleven ikke kommer inn i klasserommet siden det er for smalt inngangsparti for en rullestol. Allikevel velger medeleven å si ifra til ansatt på skolen og si at de skal gjøre noe. De ansatte på skolen vet ikke hvordan de skal gå frem, eller hvem de skal snakke med for at dette blir løst. Slik jeg ser på dette er det diskriminering fra systemnivå.

Med dette mener jeg at det er hele samfunnet som diskriminerer elever med funksjonsnedsettelse ved at de lar det «passere» at elever med funksjonsnedsettelse ikke kan gå på sin nærscole med sine venner. Det er ikke intensjonen fra medeleven eller samfunnet at det er slik en skal oppleve det, men det er diskriminering ved at det er manglende universell utforming. I mine øyer er dette «skjult mobbing». Elever med funksjonsnedsettelse kan føle på kroppen de samme opplevelsene som mobbing eller dette kan virke sterkere. Det kan virke sterkere ved at en føler seg alene, ved at man er annerledes og derfor den eneste på skolen som opplever dette. At det for eksempel ikke er noen ansatte som sier ifra og snakker om elevens situasjon til høyere hold slik at dette blir hørt.

Hvert år er det elevundersøkelse for elever som går på grunnskole- og videregående skole. I elevundersøkelsen fra 2013 viser det at mobbingen de siste fem årene har gått nedover. Under spørsmålet «Er du blitt mobbet på skolen 2-3 ganger den siste måneden», ser en at mobbingen har gått fra 3,3 % i 2010 til 1,9 % i 2013 (Wendelborg 2013:6).

I denne sammenheng, hva med elever med funksjonsnedsettelse som ikke opplever den fysiske mobbingen gjennom slag og spark, men den «skjulte mobbingen» ved at skolen ikke er tilrettelagt? Dette er tankevekkende og gjør at ansatte må gå inn i seg selv for å bedre elever med funksjonsnedsettelse sin livskvalitet.

I plan- og bygningsloven § 5-1 står det at de som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Fra NOU 2008:3 kap. 19.3. angående viktigheten rundt å høre eleven eller en annen som har funksjonsnedsettelse sin mening. Dette viser Tøssebro (2009) i teoridel 4.1, hvor viktig politikken er for at rettslige og politiske virkemidler. Det å kunne påvirke politikere og bruke lovverket slik at de ser viktigheten i valgene de tar, og at dette følges opp bedre fra de ulike holdene. Dette gjør at fylkeskommune får et press på seg jamfør lover rundt universell utforming.

Dette medfører en kvalitetssikring rundt studiekvaliteten og tilgjengeligheten fra et annet ståsted som påpeker flere områder som må tilrettelegges bedre. Allerede i NOU 2001:22, kap 1.4. fra teoridelen viser det seg at det er en forskjell fra realitet til idealet bak universell utforming ved at alle parter ikke har mulighet til å komme med sin mening og forståelse. Dette kan for eksempel være Norges Handikapforbund.

6.2. Elever med funksjonsnedsettelses livskvalitet på bakgrunn av universell utforming

Under teoridelen 4.3. viser Rønsen Ekeberg og Buli Holmberg (2007) til hva en inkluderende skole er. Men er den individuelt tilpasset og inkluderer den også elever med funksjonsnedsettelse? Hva gjør dette med eleven som opplever denne stigmatiserende følelsen på kroppen og kjenne på kroppen når «annerledes» følelsen vokser?

Når jeg ser på livskvalitetsbegrepet, er det flere faktorer som spiller inn for hvordan en vil føle eleven med funksjonsnedsettelse har det i livet. Se vedlegg. 9.5. De ytre livsvilkårene for elever med funksjonsnedsettelse, for eksempel hvordan deres fremkomst er hjemme i forhold til på skolen og ta heis istedenfor å bli løftet opp trappene. Mellommenneskelige relasjoner er hvordan en har det sammen med sine venner både i skolesammenheng og på fritid. Den indre psykologiske tilstanden er hvordan eleven føler seg. Har eleven mulighet til å utføre det en har lyst til, frihet til å besøke venner i andre klasser, hva slags grad av mestring oppleves gjennom skoletimer og i friminutt. Hva slags følelser og tanker eleven har rundt seg selv og hvordan medvirker dette hans selvtillit og selvfølelse?

I lov om universiteter og høyskoler § 4-3-2 står det om elevens læringsmiljø. Brodtkorb og Rugkåsa (2009) skriver om hvordan Goffman bruker begrepet stigmatisering for å forstå sosiale reaksjoner. For eksempel at elever med funksjonsnedsettelse føler at han blir satt utenfor sitt nettverk og fra de andre elevene, ved at han ikke har de samme rettigheter rundt elevens læringsmiljø som sine medelever. At eleven med funksjonsnedsettelse diskrimineres foran sine venner for eksempel, hva gjør dette med han som person? Hvordan blir hans identitet og hvordan ser han på seg selv?

Ved en skole der det ikke er universelt utformet og eleven må bli båret opp trappene. Første gangen er kanskje greit, men når det hender flere ganger i løpet av dagen fordi undervisningen er på forskjellige etasjer. Under punkt 4.2. har jeg et sitat rundt at de andre elevene er positivt innstilt på å hjelpe, men hva med personen selv fra Rønsen Ekeberg og Buli Holmberg(2007:128). Elevens livskvalitet og selvfølelse synker med å føle seg *annerledes*. Dette kan videre medføre psykiske konsekvenser.

Eleven blir ikke ignorert av venner, de ser på denne personen slik de kjenner han selv om han har en funksjonsnedsettelse. På den andre siden blir han ignorert på grunn av hans behov for tilrettelegging, slik Bergh og Frostad Fasting skriver (2001:96).

På bakgrunn av disse opplevelsene kan dette medføre en økt mulighet for psykiske og fysiske vansker blant mennesker med funksjonsnedsettelse. At eleven velger å droppe og være med venner, velger å skulke eller å slutte på skolen for å slippe å kjenne på disse vonde opplevelsene.

Å kjenne den enkelte elevs forutsetninger og ressurser og tilpasse undervisningen til disse blir derfor et kjernepunkt i skolens forebyggende arbeid når det gjelder å beskytte og styrke elevens psykiske helse (Berg 2005:64).

Bergh og Frostad Fasting (2001) viser til under punkt 4.3 hvordan det er for en elev å oppleve seg selv som annerledes og forstå hvorfor, er noe som kommer etter hvert. At eleven opplever at hans selvfølelse og selvtillit synker på grunn av hans psykiske og fysiske helse. Som ansatt på en skole er det viktig å ivareta elevens behov og forebygge negative konsekvenser av manglende universell utforming. Hva skal du som ansatt og skolen gjøre rundt den fysiske tilretteleggingen og at lover blir fulgt rundt universell utforming? Hvem av de ansatte er det som har kunnskap rundt dette temaet og vet hvordan de skal tilrettelegge og bruke lovverket? Å bruke den helhetlige arbeidsmodell er et godt verktøy å bruke i slike situasjoner (se vedlegg 9.1.). Kartlegge hvor på skolen det kreves bedre universell utforming, finne mål og starte tiltak for å få fjernet de negative konsekvensene av manglende universell utforming. Starte team med forskjellige fagbakgrunner gjør at det blir tverrfaglig og helhetlig arbeid. Dette viser viktigheten over å vise forståelse overfor elever med funksjonsnedsettelse. Ta valg i et tverrfaglig arbeid der alle ansatte arbeider sammen med eleven og pårørende. På den andre siden er det viktig å se på situasjonen i forhold til elever med funksjonsnedsettelse sine behov, både fysisk og psykisk.

Som vernepleier er det viktig å se etter forskjellige tegn som for eksempel mobbing, utestenging og tilbaketrekning som må tas tak i. Videre kan jeg se at det er viktig å informere de andre ansatte og finne ut i hvordan det tverrfaglige teamet skal håndtere dette. Det kan være vanskelig for eleven å forholde seg til mange ansatte, slik at de blir enig om hvem som er hovedansvarlig for å prate med eleven. I etterkant av samtaler er det viktig å kunne debriefe med kollegaer for at en ikke skal ta med dette hjem, men får snakket om det slik at en får ut sine tanker og følelser.

Universell utforming er et viktig grunnlag for elever med funksjonsnedsettelse. For at de skal føle en tilhørighet og ivaretagelse fra skolen, gjør at det trengs også et samarbeid med pårørende. *Læring og fellesskap savner mange foreldre som har barn med behov for særskilt støtte i opplæringen, tilstrekkelig oppfølging. Mange har gitt uttrykk for at overgangen er vanskelig og at koordineringen mellom ulike offentlige instanser svikter* (Kunnskapssenteret 2012:3).

I denne sammenheng kan det være foreldre. Det er viktig med et godt samarbeid med dem. Dette gjør at de føler at deres barn blir ivaretatt, og at de føler et fellesskap for å endre samfunnets holdninger. Kommuner og fylkeskommuner kan for eksempel tilby PP-tjeneste til sine elever. *Pedagogisk Psykologisk tjeneste (PP-tjenesten) er en rådgivende og sakkyndig instans når det gjelder utvikling, læring og trivsel for barn under skolepliktig alder og elever i grunnskolen og videregående opplæring* (Utdanningsdirektoratet 2013). Dette viser hvorfor det er viktig med et godt samarbeid med foreldre, slik at de ser at det jobbes mot samme sak og at alle gjør sitt beste for at deres barn skal få en skole som er tilrettelagt for deres behov slik at dens livskvalitet øker.

7.0. Avslutning

I avslutningen vil jeg gi en kort oppsummering av drøftingen og gi en konklusjon rundt min problemstilling. Jeg vil til slutt reflektere over mine tanker rundt min egen læringsprosess rundt oppgaven.

7.1. Oppsummering

I drøftingen har jeg tatt for meg ulike perspektiver i en inkluderende skole. Jeg har forsøkt å vise hva dette innebærer, og hvor viktig det er med et godt tverrfaglig arbeid for å få med fylkeskommune- og kommune, slik at det ser viktigheten rundt dette. Hvordan opplever elever med funksjonsnedsettelse sin livskvalitet og inkludering, og hvordan fungerer i skolesystemet. Jeg har fokusert på hvordan elever med funksjonsnedsettelse kan oppleve dette igjennom å bli «usynlig mobbet». Viktigheten rundt at et godt tverrfaglig samarbeid der pårørende blir informert, sett og hørt.

Denne drøftingen er gjennomført igjennom forskning, rapporter og lovverk. Litteratur er hentet fra teoridelen og ulike forfattere.

7.2. Konklusjon

Ut i fra drøftingen blir konklusjonen min basert på teoretiske funn og der jeg har funnet ulike teoretiske perspektiver.

Min problemstilling er: *Hvordan kan ansatte forebygge negative konsekvenser av manglende universell utforming, slik at elever med funksjonsnedsettelse skal oppleve en inkluderende skolehverdag og økt livskvalitet?*

Ut ifra denne problemstillingen har jeg funnet ut at det er mulig som ansatt på en skole å forebygge negative konsekvenser, på bakgrunn av manglende universell utforming. Dette krever et helhetlig arbeid der en bruker de forskjellige fagbakgrunner i skolen for å finne og gjennomføre tiltak for å forebygge negative konsekvenser.

Når jeg har brukt ordet inkluderende skolehverdag ser jeg på hvordan skolen er tilrettelagt for elever med funksjonsnedsettelse, og at de forskjellige lovene følges. Det er de siste årene kommet flere rapporter og handlingsplaner som viser at regjeringen ønsker dette. «De vil, de vil men får det ikke til». Jeg ser at det fortsatt er en lang vei å gå fra dagens realitet til idealet om et universelt utformet samfunn. En har et ansvar som ansatt på skole spesielt overfor elever med funksjonsnedsettelse, slik at de får de rettighetene de har krav på.

Med en inkluderende skolehverdag mener jeg at elever med funksjonsnedsettelse kan bevege seg fritt rundt på hele skolen, inne som ute som sine venner. Ideologien rundt dette er meget bra, og må følges opp i det tverretatlige arbeidet. Å se på eleven med funksjonsnedsettelse og tro at det er andre som ordner dette uten å gjøre noe selv. Dette gjør at du som ansatt er en del av den usynlige mobbingen.

Livskvaliteten til elever med funksjonsnedsettelse synker ved at samfunnet ikke er universelt utformet og dette kan medføre psykiske problemer. At eleven velger å være for seg selv for eksempel, istedenfor å være med venner er viktige å observere og ta med videre til kollegaer.

Min konklusjon rundt dette er at det fortsatt er mye arbeid som må utføres, men jeg ser at det blir gjort tiltak for en inkluderende skolehverdag for elever med funksjonsnedsettelse. Dette medfører et politisk arbeid for å få bevilgninger, der en som ansatt i skolesystemet må ta sitt ansvar for at elevene opplever en inkluderende skolehverdag og økt livskvalitet.

7.3. Etterord

Gjennom arbeidet med denne bachelor oppgaven har det vært mange opplevelser, spørsmål og forskjellige problemstillinger rundt elever med funksjonsnedsettelse dukket opp. Jeg ser hvor viktig det med en inkluderende skole og at elever med funksjonsnedsettelse spesielt opplever at deres livskvalitet øker. Litteraturstudiet har gitt meg ny kunnskap om hvordan jeg kan bruke forskjellig litteratur for å få et best mulig bilde rundt situasjonen. Jeg synes at det har vært spennende og samtidig få brukt mine kontakter for å få best mulig informasjon. Det har vært en intens prosess, med et tema jeg som vernepleier vil jobbe videre med.

Jeg kommer til å ta med meg dette arbeidet som fremtidig vernepleier og jeg ser på dette som et meget viktig punkt for at alle elever skal oppleve en skolehverdag uten diskriminering og «skjult mobbing». Jeg ser idealet rundt dette, men det krever en bedre jobb rundt håndtering av lovverket fra stat til fylkesmann for at det skal være et inkluderende skolesamfunn for alle.

8.0. Litteraturliste

- Aadland, Einar. 2004. *Og eg ser på deg...* Oslo: Universitetsforlaget
- Askheim, Ole Petter. 2003. *Fra normalisering til empowerment*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Berg, Nina B.J. 2005. *Elev og menneske – Psykisk helse i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Bergh, Steinar og Aase Frostad Fasting. 2001. *Følelser er fakta*. Oslo: Funksjonshemmedes Studieforbund
- Brodtkorb, Elisabeth og Marianne Rugkåsa. 2009. *Mellom mennesker og samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dalland, Olav. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Forsberg, Christina og Yvonne Wengström. 2008. *Att göra systematiska litteraturstudier*. Stockholm: Natur & Kultur
- Glavin, Kari og Bodil Erdal. 2007. *Tverrfaglig samarbeid i praksis*. Oslo: Kommuneforlaget
- Gjøvsund, Peik og Roar Huseby. 2000. *Alle inkludert*. Oslo: NKS-Forlaget
- Kassah, Alexander Kwesi og Bente Lilljan Lind Kassah. 2009. *Funksjonshemming*. Bergen: Fagbokforlaget
- Knøsen, Eli og Ann Kristin Krokan. 2003. *Den tause diskrimineringen. Nytt fokus på funksjonshemming*. Oslo: Kommuneforlaget
- Larsson, Eva. 2001. *Mobbet? Det har vi ikke merket*. Oslo: NKS forlaget
- Lid, Inger Marie. 2013. *Universell utforming*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Lundh, Lise, Herlaug Hjelmbrække og Signhild Skogdal. 2014. *Inkluderende praksis*. Oslo: Universitetsforlaget

Markussen, Eifred. 1994. *Menneskeverd. Funksjonshemmet i Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Næss, Siri. 2001. *Livskvalitet som psykisk velvære*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA rapport 3/2001.

Rygvold, Anne-Lise og Terje Ogden. 2008. *Innføring i spesialpedagogikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Røkenes, Odd Harald og Per-Halvard Hanssen. 2006. *Bære eller bryte*. Bergen: Fagbokforlaget

Rønsen Ekeberg, Torill og Jorun Buli Homberg. 2007. *Tilpasset og inkluderende opplæring i en skole for alle*. Oslo: Universitetsforlaget

Sandsleth, Gudmund. 2007. *Mobbing. Forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Sæthre, Joronn. 2008. *Læring og livskvalitet*. Bergen: Fagbokforlaget

Tezchner, Stephen, Finn Hesselberg og Helle Schiørbeck. 2008. *Habilitering*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Tøssebro, Jan. 2009. *Funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget

Elektroniske kilder

Barne- og likestillingsdepartementet. 2009. *Norge universelt utformet 2025. Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013.*

<http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Planer/2009/Norge%20universelt%20utformet%202025%20web%20endelig.pdf> (Lest 06.05.14)

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. NOU 2009:14. *Et helhetlig diskrimineringsvern.* <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2009/nou-2009-14/13/6.html?id=568819> (Lest 03.05.14)

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2013. *Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.*

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/sla/Funk/WEB_konvensjon.pdf (Lest 12.05.14)

Brynn, Rudolph. 2013. *Standardisering og språk: Språkteknologi, talegjenkjenning og database som redskap for universell utforming.*

http://www.nb.no/sbfil/dok/20131007_brynn_paper.pdf (Lest 05.05.14)

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. 2008. *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.* <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-61> (Lest 03.05.15)

Elevundersøkelsen. 2013. *Tall fordelt på trinn.* Utdanningsdirektoratet

http://www.udir.no/PageFiles/80366/Elevundersokelsen_2013_trinn.pdf (Lest 02.05.14)

Fagplan, Bachelor i vernepleie (2011). Høgskolen i Molde.

Fellesorganisasjonen. 2002. *Om vernepleiers helsefagligekompetanse.*

<https://www.fo.no/getfile.php/06%20Profesjonene/Vernepleiernes%20helsefaglige%20kompetanse.pdf> (Lest 03.05.14)

Fellesorganisasjonen. 2008. *Om vernepleieryrket.*

https://www.fo.no/getfile.php/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/_Om%20Overnepleieryrket_A5.pdf (Lest 03.05.14)

Kommunal- og regionaldepartementet. 2008. *Samfunnsøkonomisk analyse av krav til universell utforming av undervisningsbygg.*

http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Vedlegg/BOBY/rapporter/samfunnsokonomisk_analyse_universell_utforming_undervisningsbygg.pdf (Lest 05.05.14)

Kunnskapsdepartementet. NOU 2008:3. *Sett under ett. Ny struktur i høyere utdanning.*

<http://www.regjeringen.no/pages/2044137/PDFS/NOU200820080003000DDDDPDFS.pdf>
(Lest 05.05.14)

Kunnskapscenteret. Rapport nr 08-2012. *Effekt av tiltak for å lette livsoverganger for barn og unge med funksjonsnedsettelse.*

<http://www.kunnskapscenteret.no/nyheter/attachment/16232?ts=139d8f483ea&download=true>(Lest 06.05.14)

Likestillingssenteret. 2014. Rapport nr. 1/2014. *Barrierefrie utdanningsvalg for elever med funksjonsnedsettelse?*

<http://www.likestillingssenteret.no/Portals/0/Rapporter/2014/2014%20Rapport%20Barrierefrie%20utdanningsvalg%20for%20elever%20med%20nedsatt%20funksjonsevne.pdf>
(Lest 26.05.2014)

Madslie, Ingrid. 2014. *Hva er PALS?* Atferdssenteret.no

<http://www.atferdssenteret.no/hva-er-pals/category1129.html> (Lest 02.05.14)

Norges Handikapforbund. 2011. *Hva er universell utforming.*

<http://www.nhf.no/novus/upload/product/universell-til%20nett.pdf> (Lest 03.05.14)

Norges Handikapforbund. 2014. *Nasjonal skolekartlegging – oversikt. Kartlegging av forhold for bevegelseshemmete i grunnskolen.* Kommer i 2014

Opplæringslova. 2012. *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa.*

<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> (Lest 01.05.14)

Plan- og bygningsloven. 2008. *Lov om planlegging og byggesaksbehandling.*

<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71> (Lest 13.05.14)

Sosial- og helsedepartementet. 2003. *Universell utforming over alt! Planlegging og utforming av uteområder, bygninger, transport og produkter for alle.*

http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Bufdir/Deltasenteret/Publikasjoner/IS-1141_UU_over_alt.pdf (Lest 12.05.14)

Statens forvaltningstjeneste. NOU 2001:22. *Fra bruker til borger.*

<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20012001/022/PDFA/NOU200120010022000DDD.PDFA.pdf> (Lest 03.05.14)

Statens råd for funksjonshemmede og Helsekompetanse.no. 2007. *Konferanserapport. Deltakelse og aktivt liv – idealer for fall.*

http://helsekompetanse.no/sites/helsekompetanse.no/files/konferanserapport_7-11-07_Statens_raad_0.pdf (Lest 07.05.14)

Universitets- og høyskoleloven. *Lov om universiteter og høyskoler.* 2005..

<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15> (Lest 12.05.14)

Utdanningsdirektoratet. 2013. *Pedagogisk-psykologisk tjeneste.*

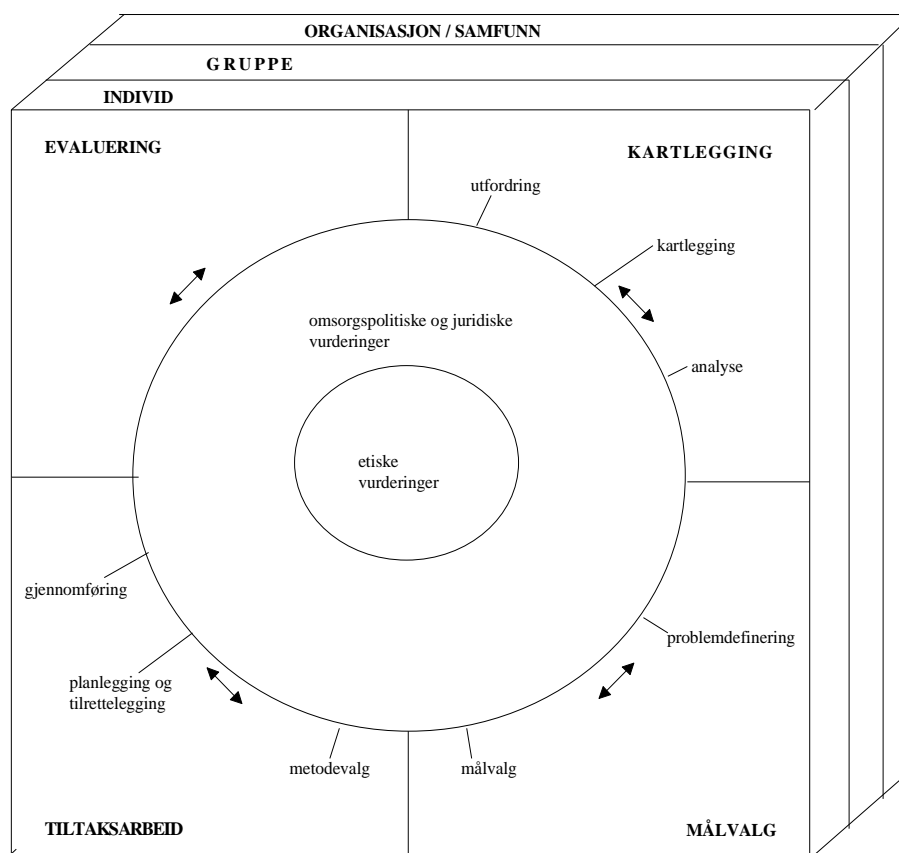
http://www.udir.no/Upload/PP_tjenesten/PPT_norsk_bokmal_informasjon.pdf?epslanguage=no (Lest 26.05.14)

Wendelborg, Christian. 2013. *Mobbing, krenkelser og arbeidsro i skolen. Analyse av elevundersøkelsen 2013.* Utdanningsdirektoratet

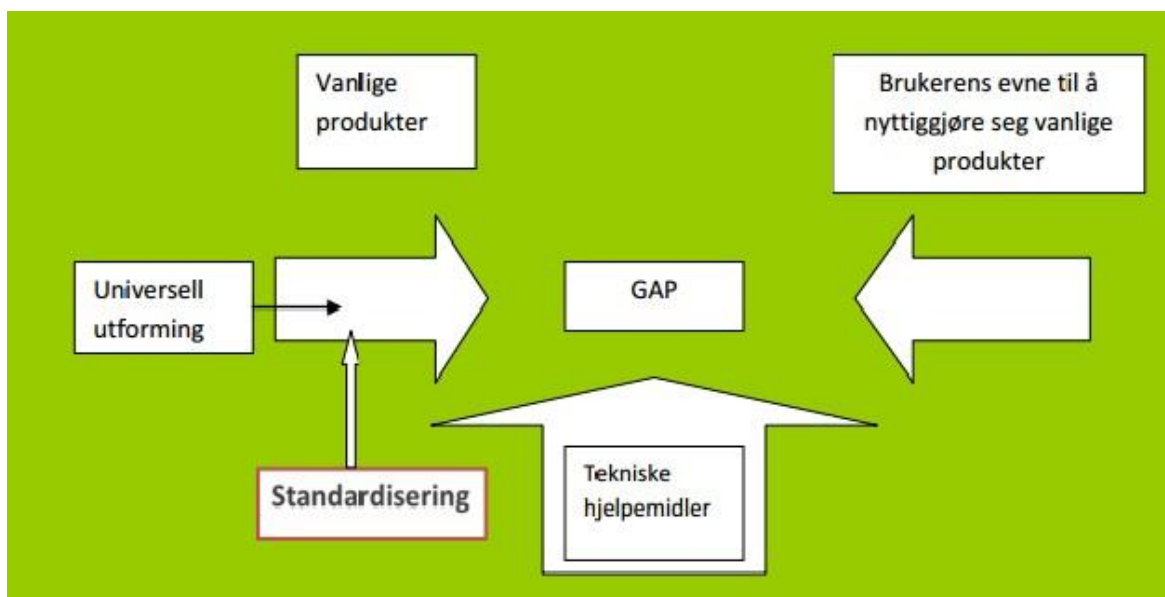
<http://www.udir.no/PageFiles/80366/Mobbing%20krenkelser%20og%20arbeidsro%20i%20skolen.pdf?epslanguage=no> (Lest 02.05.14)

9.0. Vedlegg

9.1. Vernepleiers helhetlige arbeidsmodell

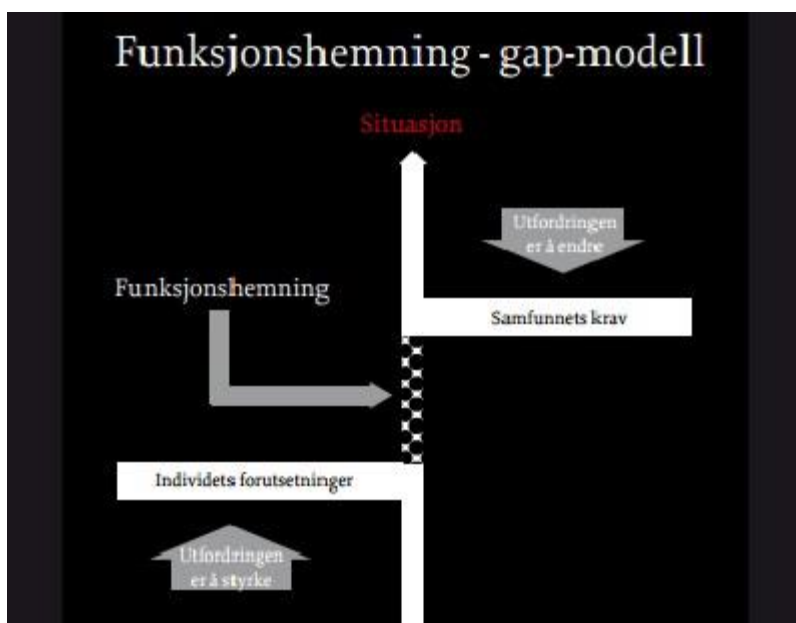
9.2. Forholdet mellom alminnelige "mainstream" produkter og brukers evne til å gjøre bruk av disse, tekniske hjelpemidler og universell utforming

9.3 Faktorer som påvirker studiesituasjonen for funksjonshemmede studenter

9.4. GAP - modellen

9.5. Livskvalitetsbegrepet

Livskvalitetsbegrepet, gjengitt fra Holm mfl. 1999, side 30 (Askheim 2003:73).

